Sonja Anadolli*

RAČUNOVODSKO OBRAVNAVANJE IN KNJIŽENJE IZPELJANIH FINANČNIH INSTRUMENTOV S PRAKTIČNIMI PRIMERI

Accounting of Derivative Financial Instruments with Practical Examples

POVZETEK ● *Računovodenje izpeljanih finančnih instrumentov morajo izvajati osebe, ki niso povezan s sklepanjem poslov in ne izvajajo nobenih drugih trgovalnih aktivnosti. Način knjiženja se razlikuje glede na vrsto poslov, mora pa biti sprotno, praviloma dnevno. Skladno z definicijo MRS 39 se izpeljani finančni instrumenti vedno razvrstijo v kategorijo finančna sredstva ali finančne obveznosti, ki so namenjeni trgovanju. Edina izjema so finančni instrumenti namenjeni varovanju pred tveganjem – hedging.*

Ob predpogoju, da je posel sklenjen po tržnih razmerah, je začetna vrednost terminskih izvedenih finančnih instrumentov enaka začetni finančni naložbi, ki je nič in posledično je njihova nabavna vrednost prav tako enaka nič, začetna vrednost izvedenih finančnih inštrumentov, ki imajo naravo opcij pa je enaka plačani premiji. Spremembe v pošteni vrednosti izpeljanih finančnih instrumentov izkažemo preko izkaza poslovnega izida.

Ključne besede ● *Izpeljani finančni instrumenti, terminski posel, devizna zamenjava, zamenjava obrestnih mer, opcija.*

1. UVOD

Na posamezne finančne transakcije vplivajo različna tveganja. Preden se podjetje osredotoči na tveganja znotraj samega sebe, mora oceniti vpliv novih instrumentov na finančni sistem kot celoto, ugotavljati mora sistemsko tveganje. Pojav novih finančnih instrumentov povzroča pri tistih, ki imajo dostop do

* univ. dipl. ekon.; pooblaščena revizorka; namestnica direktorja, Združenje bank Slovenije.

različnih trgov in instrumentov boljšo oceno dobičkov. To dosežejo tudi s prenosom tveganj ali njihovim obvladovanjem in ocenjevanjem na za to usposobljene zunanje izvajalce. Doseganje zadovoljivih dobičkov za pokrivanje potencialnih izgub iz tržnih, kreditnih in drugih tveganj na dolgi in kratek rok zahteva določena vlaganja v znanje. Začetna sorazmerno visoka investicija pogosto privede do pretiravanj pri oblikovanju cen, kar povzroča izgube v prihodnosti. To se pogosteje dogaja na hitro rastočih trgih novih produktov, ki jih dobro pozna le peščica strokovnjakov. Temu sledi prepočasen in neučinkovit nadzor. Dokaz za to so dogajanja na finančnih trgih v zadnjih dveh letih.

Začetek krize je opozoril na številna finančna tveganja, rast premij za tveganje in beg investitorjev v kvalitetne, manj tvegane naložbe. Ti pojavi so sami po sebi močno znižali zanimanje za izpeljane finančne instrumente.

Nove razmere so povzročile zavedanje, da je potrebno pri sklepanju poslov, lete najprej dobro poznati, zato lahko pričakujemo, da bo v bodoče zanimanje neobveščenih vlagateljev za zahtevne instrumente bistveno upadlo, tisti, ki se bodo s tem ukvarjali še naprej, pa bodo instrumente poznali in s tem vplivali na večjo urejenost trga.

Prispevek v nadaljevanju pojasnjuje nekatera tveganja na finančnih trgih in način njihovega zmanjševanja preko uporabe izpeljanih finančnih instrumentov.

2. OPREDELITEV GLAVNIH VRST TVEGANJ PRI UPORABI IZPELJANIH FINANČNIH INSTRUMENTOV

Uporaba izpeljanih (izvedenih) finančnih instrumentov zahteva izdelavo novih analitičnih pristopov in tehnik za oceno tveganj. Poleg že znanih valutnih, obrestnih, tržnih in kreditnih tveganj se z uporabo pojavijo še nova tveganja, ki obsegajo predvsem:

- tveganje nezadostnega kapitala za podporo novim poslom;
- tveganje neustrezno varovanih odprtih pozicij in nezadostno poznavanje tehnik varovanja pred tveganji;
- pomanjkljive interne kontrole kritičnih področij in politik upravljanja s tveganji;
- kadrovska »podhranjenost« pri izvajanju novih aktivnosti;
- tveganje prekomernega hlastanja po dobičkih in tržnih deležih;

- neustrezne kontrole postavljanja limitov in neustrezne višine limitov za posamezne trgovce – brokerje;
- pomanjkljiva zakonodaja in premalo pisnih pravil, ki morajo urejati področje trgovanja, spremljave in knjiženja;
- pomanjkljivo poznavanje davčnih posledic iz transakcij na globalnem trgu itd..

Izpeljani finančni instrumenti so izpeljani iz nekega osnovnega instrumenta. Predpogoj za trgovanje z njimi je spremenljivost cen na trgu. Investitorji jih uporabljajo predvsem za ščitenje svojih pozicij ali za investiranje v tveganje z namenom ustvarjanja dobička.

3. RAČUNOVODSKA OBRAVNAVA IN KNJIŽENJE IZPELJANIH FINANČNIH INSTRUMENTOV

Knjiženje izpeljanih finančnih instrumentov morajo izvajati osebe, ki niso povezane s sklepanjem poslov in ne izvajajo nobenih drugih trgovalnih aktivnosti. Tem osebam morajo biti dostopne vse informacije, ki so potrebne za knjiženje potencialnih obveznosti, denarnih tokov, podporo knjiženja v glavni knjigi in pripravo potrebnih notranjih poročil vodstvu za spremljanje trgovalnih aktivnosti. Način knjiženja se razlikuje glede na vrsto poslov, mora pa biti sprotno, saj se učinki vrednotenja transakcij na razvitih trgih izvajajo praviloma dnevno. Za evidentiranje poslovnih dogodkov se uporablja datum trgovanja in ne datum poravnave. Vse transakcije morajo biti pred knjiženjem potrjene s strani tretjih oseb (ni dovolj le potrditev enote za trgovanje v podjetju) in te potrditve se zbirajo v zalednih službah ali računovodstvu, nikakor pa ne v trgovalni organizacijski enoti.

Pri računovodenju varovanj pred tveganji je pomembno, da podjetje natančno opredeli sredstva ali obveznosti, ki predstavljajo pred tveganjem varovano postavko. Na ta način se lahko ugotavlja, ali podjetje izpolnjuje zahtevne kriterije, ki veljajo v primeru varovanj pred tveganji.

Zelo pomembno pri uvajanju izpeljanih finančnih instrumentov je pravočasno poročanje in vzpostavitev ustreznih notranjih kontrol v sistemu poročanja. Poročila se pripravljajo za trgovce, ki dnevno sklepajo posle na trgu, za računovodstvo, ki knjiži poslovne dogodke in višje vodstvo, ki preko poročil spremlja uresničevanje trgovalne strategije podjetja. Posebej morajo poročila

vsebovati vse nezaključene posle dneva, vse posle, ki niso zaprti ob zapadlosti in realizirane dobičke in izgube ter vrednotenje na v politiki določena obdobja.

Pomembno je tudi poročanje o morebitni prekoračitvi limitov.

3.1. Računovodska obravnava

Izpeljani finančni instrument je finančni instrument, ki ima naslednje tri značilnosti:

a) njegova vrednost se spremeni zaradi spremembe določene obrestne mere, tečaja vrednostnih papirjev, cene blaga, valutnega tečaja, indeksa cen, zaupanjske (kreditne) sposobnosti ali podobnih spremenljivk;

b) ne zahteva začetne čiste finančne naložbe ali ki zahteva le majhno čisto začetno finančno naložbo in

c) poravnan(-a) je na datum v prihodnosti.

Skladno z definicijo MRS 39.9 se izpeljani finančni instrumenti vedno razvrstijo v kategorijo finančna sredstva ali finančne obveznosti, ki so namenjeni trgovanju. Edina izjema so finančni instrumenti namenjeni varovanju pred tveganjem – hedging.

Izpeljani finančni instrumenti se v izkazu finančnega položaja pripoznajo ob pridobitvi po njihovi nabavni vrednosti, ki na dan pripoznanja prestavlja tudi njegovo pošteno vrednost.

Za računovodske namene jih ločimo v dva velika sklopa:

- izpeljani finančni instrumenti, ki imajo naravo terminskih poslov in
- izpeljani finančni instrumenti, ki imajo naravo opcij.

3.1.1. Izpeljani finančni instrumenti, ki imajo naravo terminskih poslov

Terminske posle spremljajo najpogosteje tako kreditno kot obrestno in valutno tveganje. Obrestno tveganje nastane zaradi pričakovanega spreminjanja obrestnih mer v času, kreditno tveganje nastane, ker obstaja možnost, da nasprotna stranka ne bo ob dospelosti izvršila posla, valutno pa zaradi sprememb tečajev tuje valute. Tveganja se povečujejo s časovno oddaljenostjo poravnave.

Ob predpogoju, da je posel sklenjen po tržnih razmerah, je začetna vrednost terminskih izvedenih finančnih instrumentov enaka začetni finančni naložbi, ki je 0 in posledično je njihova nabavna vrednost prav tako enaka nič. V izkazu finančnega položaja so ob nakupu izkazani po vrednosti nič, v izvenbilančni evidenci pa se izkažejo po njihovi nazivni vrednosti. Nekateri poznavalci priporočajo, da se ti instrumenti evidentirajo v analitičnih knjigovodstvih z določeno oznako ali šifro, kljub temu, da je vrednost instrumenta 0. S tem se omogoči pripoznanje posla kot takega in onemogoči morebitno kasnejše manipuliranje pri vrednotenju.

Nekaj najbolj značilnih izpeljanih finančnih instrumentov, ki se pri nas uporabljajo so:

- valutni izpeljani finančni instrumenti (valutni terminski posel, valutna zamenjava, valutna terminska pogodba, valutna opcija..)
- obrestni izpeljani finančni instrumenti (obrestni terminski posel, dogovor o terminski obrestni meri, klasična zamenjava obrestnih mer, obrestne opcije)
- kreditni izpeljani finančni instrumenti (kreditna zamenjava).

Valutni terminski posel je zavezujoč dogovor med strankama o nakupu ali o prodaji določenega zneska deviz po tečaju določenem v času sklenitve posla in s fizično dobavo dogovorjenega zneska na določen dan v prihodnosti. Podlaga za izračun terminskega tečaja je promptna cena povečana oziroma zmanjšana za razliko v obrestnih merah, ne pa napoved na pamet.

$$\text{terminski tečaj} = \text{promptni tečaj} + \frac{(O^{B} - O^{A}) * \text{promptni tečaj} * \text{zapadlost}}{100*360}$$

O^{B} - obrestna mera kotirajoče valute

O^{A} - obrestna mera osnovne valute

Valutni terminski posel se uporablja za zavarovanje pred valutnim tveganjem. Izvozniki terminsko prodajajo bodoče prilive, uvozniki pa terminsko kupujejo valute. Banke se pogosto zavarujejo pred valutnimi tveganji iz terminskih poslov s svojimi komitenti tako, da na medbančnem trgu sklenejo nasprotnosmerne terminske posle z enakim dospetjem in enako količino enakih valut.

Valutna zamenjava je zavezujoč dogovor med dvema strankama o promptnem nakupu oziroma prodaji osnovne valute za nasprotno valuto in hkratna terminska prodaja oziroma nakup osnovne valute. V tem primeru sta tako terminski kot promptni tečaj dogovorjena že v času sklenitve posla. V večini primerov so uporabljene fiksne obrestne mere v obeh valutah, da se izognejo dodatnim obrestnim tveganjem. Zaradi zmanjševanja kreditnega tveganja se stranki dogovorita, da se plačila vršijo čim bolj blizu ali sočasno in če je le mogoče se denarni tokovi poravnavajo neto.

Valutna terminska pogodba je zavezujoč sporazum o nakupu oziroma prodaji standardne količine in kvalitete nekega natančno opisanega sredstva na določen, standardiziran dan v prihodnosti, dobavljenega na določeno mesto, po ceni, določeni v sedanjosti. S terminskimi pogodbami se trguje izključno na borzah. Stranke določijo le ceno. Razlika med terminskimi posli in pogodbami je v standardizaciji in s tem minimiziranju transakcijskih stroškov trgovanja z njimi.

Obrestne izpeljane finančne instrumente je mogoče uporabljati za usklajevanje obrestno občutljivih sredstev in obveznosti, za znižanje stroškov financiranja ali tudi za preoblikovanje načina plačila obresti (iz fiksnih v spremenljive ali obratno).

Obrestni terminski posel je zavezujoč dogovor med strankama o najemu ali posojanju določene vrednosti sredstev po obrestni meri, določeni v času sklenitve posla, na določen dan v prihodnosti. Pri obrestnem terminskem poslu je časovno obdobje vnaprej dogovorjeno in prav tako obrestna mera. Obrestna mera se v prihodnosti ne more spremeniti tudi, če se trenutne obrestne mere bistveno spremenijo.

Dogovor o terminski obrestni meri je dogovor med dvema strankama o terminski obrestni meri za najem ali posojanje določenega, **namišljenega zneska** sredstev za določeno časovno obdobje v prihodnosti.

Razlika med obrestnim terminskim poslom in dogovorom o terminski obrestni meri je v tem, da gre pri obrestnem terminskem poslu za dejanski najem ali posojanje določenega znanega zneska sredstev, pri dogovoru o terminski obrestni meri pa z zneskom ne razpolagamo, ampak si ga le zamislimo. Pri dogovoru gre dejansko le za plačilo razlike v obrestnih merah.

Obrestni terminski posel in dogovor o terminski obrestni meri se uporabljajo kot kratkoročni instrumenti, medtem ko je zamenjava obrestnih mer bolj dolgoročen posel.

Klasična zamenjava obrestnih mer vključuje zamenjavo obveznosti po fiksni obrestni meri za obveznosti po spremenljivi obrestni meri za določeno časovno obdobje na navidezno glavnico.

3.1.2. Izpeljani finančni instrumenti, ki imajo naravo opcij

Druga skupina izpeljanih finančnih instrumentov predstavljajo tisti, ki imajo naravo opcij. Opcijski tip izpeljanih finančnih instrumentov (tako valutni kot obrestni) se razlikuje od ostalih predvsem po prevzemanju tveganj. V primeru opcij so ta asimetrična med kupcem in prodajalcem opcije. Izpeljane finančne instrumente opcijskega tipa predstavlja njihova premija, ki zahteva minimalno začetno finančno naložbo in jo plača kupec opcije. S plačilom premije pridobi kupec pravico do neomejenih dobičkov, medtem ko je izguba omejena le na plačilo premije. Nasprotno je prodajalec omejen na prihodke od pridobljene premije, medtem ko je izguba, ki jo lahko utrpi, brez omejitev, kar računovodsko pomeni, da vstopa v potencialno obveznost, ki mora biti vsekakor prikazana..

Nakupna opcija tako omogoča kupcu opcije, da se zavaruje pred nepričakovanim dvigom tržne cene osnovnega instrumenta, ki ga namerava kupiti. Če cena osnovnega instrumenta v prihodnosti ne bo naraščala, bo odstopil od uveljavitve svoje opcijske pravice. Njegovo tveganje je omejeno na plačano premijo. Če cena osnovnega instrumenta narašča, je dobiček iz naslova nakupa opcije večji kot pri neposrednem vlaganju v osnovni instrument. Prodajna opcija nasprotno omogoča kupcu zavarovanje pred nepričakovanim znižanjem cene osnovnega instrumenta, ki ga namerava v prihodnosti prodati.

Nabavna vrednost opcije je enaka plačani premiji. V izkazu finančnega položaja jih izkazujemo po vrednosti plačane premije, istočasno pa se evidentirajo v izvenbilančni evidenci po nazivnih vrednostih. Vsa nadaljnja vrednotenja je potrebno prikazati v bilanci in prav tako vse denarne tokove.

Opcija je pogodbeno razmerje, ki daje pravico kupcu opcije, ne pa tudi obveznosti, da kupi ali proda določen znesek ali količino osnovnih instrumentov po vnaprej dogovorjeni ceni. Kupec mora opcijo izkoristiti v določenem časovnem obdobju. Po poteku tega obdobja opcija ni več veljavna.

Pravic, ki iz opcije izhajajo, kupec ni dolžan izkoristiti. Razlog je plačilo premije, ki predstavlja ceno opcije. Premija je odvisna predvsem od stabilnosti ali nestabilnosti cene osnovnega instrumenta, trajanja do dospetja, obrestnih mer enake ročnosti kot je dospetje opcije…. Pomembno je, da mora kupec opcije premijo plačati v vsakem primeru, tudi, če opcije ne izkoristi.

Ločimo dve vrsti opcij:

- evropsko opcijo
- ameriško opcijo

Evropski tip opcije daje kupcu pravico, ne pa tudi obveznosti, da kupi oziroma proda osnovni instrument na dan dospetja opcije.

Ameriški tip opcije daje kupcu pravico, ne pa tudi obveznosti, da kupi oziroma proda osnovni instrument na kateri koli dan med dnevom nakupa in dnevom dospetja opcije.

Poleg nakupne opcije poznamo še prodajno opcijo. Ta daje kupcu pravico, vendar ne obveznosti za prodajo osnovnega instrumenta izdajatelju opcije.

Opcije lahko ločimo tudi glede na odnos pogodbene cene in trenutne tržne cene osnovnega instrumenta na vnovčljive opcije (in-the-money), nevnovčljive opcije (out-of-the-money) ali opcije na meji (at-the-money), kar pomeni, da je pogodbena cena opcije višja, enaka ali nižja od trenutne tržne cene osnovnega instrumenta. Kupec bo opcijo vedno izvršil takrat, ko bo vnovčljiva.

Prodajalec opcije se zaradi asimetrične narave opcij lahko zavaruje pred morebitno izgubo z uporabo varovanj pred tveganji na način, da kupi opcijo z enakimi lastnostmi (cena, vrednost, dospelost, premija). Taki posli zahtevajo primerno likvidnost trga.

4. PRIMERI KNJIŽENJA IZPELJANIH FINANČNIH INSTRUMENTOV

V nadaljevanju prikazujemo knjiženje nekaj primerov izpeljanih finančnih instrumentov:

4.1. Primer valutne zamenjave

Podjetje ima konec januarja 500.000 EUR na bančnem računu pri banki kot kratkoročni depozit. Čez dva meseca bo moralo isto podjetje v ZDA poravnati obveznost v znesku 450.000 USD, za kar želi porabiti svoja EUR sredstva pri banki. Podjetje se želi izogniti kakršnemu koli tveganju iz naslova omenjene transakcije, zato sklene valutno zamenjavo. Zamenja se ena valuta za drugo po dogovorjenem tečaju in dogovori, da se čez dva mesece spet kupi nazaj po vnaprej dogovorjeni ceni.

V večini primerov se prva zamenjava izvrši po spot tečaju, terminski tečaj pa je izračunan s prilagoditvijo pričakovanega gibanja obrestnih mer za predvideno ročnost spot tečaju.

V našem primeru bo podjetje promptno prodalo 500.000 EUR banki po spot tečaju 0,90 (450.000/500.000), v zameno pa bo banka prodala podjetju 450.000 USD. Zamenjava in denarni tok se zgodi isti dan (čeprav je možen v določenih primerih krajši zamik). Istočasno se podjetje zaveže po poteku 2 mesecev odkupiti EUR in prodati nazaj banki USD po terminskem tečaju 0,8955. V tem primeru bo banka čez 2 meseca vrnila 500.000 evrov, podjetje pa bo banki plačalo 447.750 USD. Prilagoditev obrestne mere izhaja iz tega, da so v Evropi obrestne mere višje kot v Združenih državah Amerike (npr 5% proti 3%). Z vstopom v valutno zamenjavo z banko, le-ta znesek, ki bi ga sicer vlagala po višji obrestni meri zamenja za znesek, kjer je obrestna mera nižja, zato je terminski tečaj nižji od promptnega. Dodatno imamo podatek, da je terminski tečaj konec februarja 0,8970. Ko je terminski tečaj višji od spot tečaja, govorimo o premiji, v nasprotnem primeru pa, ko je spot tečaj višji od terminskega, govorimo o diskontu.

Knjiženje na datum sklenitve pogodbe:

- **spot transakcije (na dan prve zamenjave) – prodaja 500.000 EUR za 450.000 USD (spot tečaj je enak tržnemu tečaju):**

Izkaz finančnega položaja

v breme	Denarni račun v USD (protivrednost v EUR)	500.000	
v dobro	Denarni račun v EUR		500.000

- **knjiženje terminske transakcije (nakup 500.000 EUR po terminskem tečaju 0,8955)**

v breme	Izkaz finančnega položaja- sredstva	0	
v dobro	Izkaz finančnega položaja - obveznosti		0

V izkazu finančnega položaja je sedanja vrednost transakcije 0, je pa potrebno vzpostaviti izvenbilančno evidenco, ki se vodi v nazivnih zneskih in sicer:

v breme	izvenbilančna evidenca - kupljena valuta (EUR) v EUR IFI	500.000	
v dobro	izvenbilančna evidenca - evidenčni račun za kupljeno valuto		500.000

v breme	izvenbilančna evidenca - evidenčni račun za prodano valuto	450.000	
v dobro	izvenbilančna evidenca - prodana valuta (USD) v USD IFI		450.000

V izvenbilančni evidenci moramo prikazati dolžnika po terminski pogodbi za kupljeno valuto v EUR in upnika po terminski pogodbi v tuji valuti, to je USD. Za izravnavo izvenbilančne evidence knjižimo protipostavke še na evidenčni račun za kupljeno oziroma prodano valuto.

Knjiženje na datum vrednotenja:

Učinke iz terminskih pogodb podjetje ugotavlja mesečno. Ob koncu februarja je ECB tečaj 0,910, izvrši se še vrednotenje valutnega terminskega posla po novem tečaju, ki znaša 0,8970. Izkazali bomo razliko v pošteni vrednosti med obdobjem kot sledi (500.000 X 0,8970 = 448.500; 448.500-450.000=-1.500 USD;- 1.500/0,91=-1.365EUR):

v breme	izkaz poslovnega izida -IFI izguba pri trgovanju z IFI v EUR	1.365	
v dobro	R-2 obveznost vrednotenje terminske pogodbe		1.365

Knjiženje na datum realizacije pogodbe:

Konec marca podjetje realizira posel.

Najprej odpravimo vrednotenje prejšnjega obdobja.

v breme	izkaz poslovnega izida -IFI izguba pri trgovanju z IFI v EUR	(1.365)	
v dobro	R-2 obveznost vrednotenje terminske pogodbe		(1.365)

Sledi zapiranje izvenbilančne evidence za USD in EUR kot sledi:

v breme	izvenbilančna evidenca - evidenčni račun za kupljeno valuto	500.000	
v dobro	izvenbilančna evidenca - kupljena valuta (EUR) v EUR IFI		500.000
v breme	izvenbilančna evidenca - evidenčni račun za prodano valuto	450.000	

v dobro	izvenbilančna evidenca - prodana valuta (USD) v USD IFI		450.000

Na koncu še izvršimo prodajo in ugotovimo dejansko uspešnost terminskega posla. Podjetje bo prodalo 450.000 USD iz svojega deviznega računa in prejelo 500.000 EUR, spot tečaj je na dan izvršitve posla 0,8900 (450.000/0,8900=505.618). Ker je spot tečaj na dan izvršitve posla nižji kot terminski na dan sklenitve posla, smo realizirali 5.618 EUR izgube iz trgovanja z izpeljanimi finančnimi instrumenti, kot sledi:

v breme	transakcijski račun v državi	500.000	
v dobro	tekoči računi v tujini (450.000 USD v protivrednost EUR)		505.618
v breme	izgube pri trgovanju z IFI	5.618	

Enako kot terminsko nogo valutne zamenjave bi knjižili tudi valutni terminski posel. Razlika med terminskim poslom in valutno zamenjavo je le v spot transakciji, vsa ostala knjiženj so enaka. Pomembno pri terminskih poslih je vrednotenje, ki se mora izvajati najmanj ob vsaki izdelavi računovodskih izkazov.

4.2. Zamenjava obrestnih mer

V nadaljevanju prikazujemo knjiženje obrestne zamenjave. Podjetje je najelo kratkoročni kredit po spremenljivi obrestni meri (3 M LIBOR + 0,5). Zaradi strahu, da bodo obrestne mere v naslednjem mesecu naraščale, se je odločilo, da od banke kupi zamenjavo obrestnih mer na fiksne obresti (4,%). Podjetje bo plačnik fiksne obrestne mere in prejemnik spremenljive obrestne mere. Dejansko se na dneve poravnave plača le razlika med dogovorjeno fiksno in spremenljivo obrestno mero. S tem podjetje fiksira stroške financiranja za dobo odplačila kredita.

Razpolagamo z naslednjimi podatki:

- datum sklenitve posla 1.2., datum zapadlosti pa 25.4..(v praksi se zamenjave obrestnih mer praviloma sklepajo za daljše obdobje, vendar se način knjiženja ne razlikuje, zato predpostavljamo v primeru, da traja posel le 3 m)

- obrestna mera, po kateri podjetje plačuje obresti je 4%, obresti, ki jih prejme (3 M LIBOR + 0,5) znašajo 1.2. 4,1%,
- navidezna glavnica je 100.000 EUR;
- 28.2. imamo pozitivno vrednotenje obrestne zamenjave v znesku 500 EUR, 31.3. pa negativno vrednotenje v višini 120 EUR

Knjiženje na dan sklenitve posla:

v breme	izvenbilančna evidenca – dolžniki po swap pogodbah (navidezna glavnica)	100.000	
v dobro	izvenbilančna evidenca – upniki po swap pogodbah		100.000

Knjiženje na datum vrednotenja 28.2.:

v breme	izkaz finančnega položaja -IFI za trgovanje po swap pogodbah - vrednotenje	500	
v dobro	izkaz poslovnega izida dobiček iz swap pogodb		500

28.2. knjižimo v izkazu finančnega položaja ločeno učinke iz vrednotenja in učinke obrestne mere, v izkazu poslovnega izida pa izkazujemo učinke skupaj. Obresti, ki jih banka plača za obdobje od 1.2. do 28,2, znašajo 306,85 EUR, obresti, ki pa jih prejme v istem obdobju znašajo 314,52 EUR, neto terjatve za obresti znašajo 7,67 EUR.

v breme	izkaz finančnega položaja -IFI za trgovanje po swap pogodbah - obresti	7,67	
v dobro	izkaz poslovnega izida-dobiček iz swap pogodb		7,67

Knjiženje na datum vrednotenja 31.3.:

Najprej storniramo predhodno vrednotenje in knjižimo vrednotenje tekočega obdobja.

v breme	izkaz finančnega položaja -IFI za trgovanje po swap pogodbah - vrednotenje	(500)	
v dobro	izkaz poslovnega izida dobiček iz swap pogodb		(500)
v breme	izkaz poslovnega izida izgube iz swap pogodb	120	
v dobro	izkaz finančnega položaja -IFI za trgovanje po swap pogodbah - vrednotenje		120

Obresti, ki jih banka plača za obdobje od 1.3. do 31.3. znašajo 339,73 EUR, obresti, ki pa jih prejme v istem obdobju znašajo 348,22 EUR, neto terjatve za obresti znašajo 8,49 EUR.

v breme	izkaz finančnega položaja -IFI za trgovanje po swap pogodbah - obresti	8,49	
v dobro	izkaz poslovnega izida-dobiček iz swap pogodb		8,49

Knjiženje na datum realizacije pogodbe 25.4:

Najprej odpravimo vrednotenje prejšnjega obdobja.

v breme	izkaz poslovnega izida izgube iz swap pogodb	(120)	
v dobro	izkaz finančnega položaja -IFI za trgovanje po swap pogodbah - vrednotenje		(120)

Obresti, ki jih banka plača za obdobje od 31.3. do 25.4. znašajo 273,97 EUR, obresti, ki pa jih prejme v istem obdobju znašajo 280,82 EUR, neto terjatve za obresti znašajo 6,85 EUR.

v breme	izkaz finančnega položaja -IFI za trgovanje po swap pogodbah - obresti	6,85	
v dobro	izkaz poslovnega izida-dobiček iz swap pogodb		6,85

Sledi zapiranje izvenbilančne evidence kot sledi:

v breme	izvenbilančna evidenca – upniki po swap pogodbah (navidezna glavnica)	100.000	
v dobro	izvenbilančna evidenca – dolžniki po swap pogodbah		100.000

Denarni to za obresti ob zapadlosti obrestne zamenjave (7,67+8,49+6,85= 23,01) knjižimo:

v breme	Transakcijski račun	23,01	
v dobro	izkaz finančnega položaja -IFI za trgovanje po swap pogodbah - obresti		23,01

4.3. Valutna opcija

V primeru valutne zamenjave je bila začetna poštena vrednost enaka 0, zaradi česar tega ob sklenitvi pogodbe ni bilo nujno evidentirati v izkazu finančnega položaja. V primeru, da bi prišlo do nakupa valutne opcije za nakup 500.000 EUR ali prodajo 450.000 USD in bi pri tem plačali premijo za tako opcijo npr. v višini 30.000 EUR, bi ta dogodek morali izkazati v izkazu finančnega položaja kot:

v breme	izkaz finančnega položaja –sredstva plačane premije	30.000	
v dobro	izkaz finančnega položaja –denarni račun EUR		30.000

Opcijo je ob kasnejšem merjenju ravno tako potrebno vrednotiti na tržno ceno. Predpostavimo, da se cena opcije pri vrednotenju zniža za 1.000 EUR, ki jo knjižimo:

v breme	izkaz poslovnega izida –odhodki	1.000	
v dobro	izkaz finančnega položaja –sredstva		1.000

5. ZAKLJUČEK

Pomembno pri računovodski obravnavi izpeljanih finančnih instrumentov je, da tiste, ki jih uporabljamo za trgovanje, knjižimo vedno po pošteni vrednosti preko izkaza poslovnega izida. Ta način izhaja iz dejstva, da lahko vsak instrument še pred zapadlostjo prodamo ali zamenjamo za novo obliko instrumenta, saj je glavni cilj teh poslov maksimiziranje dobičkov pri trgovanju. Ne glede na vrsto poslov je potrebno vedno razpolagati s podatkom o ceni instrumenta, zato je predpogoj za učinkovito in pravilno knjigovodsko obravnavo sodelovanje računovodij s tržniki pri pripravi navodil za knjiženje in vrednotenju samih instrumentov. Pričakujemo tudi, da bodo s prenovo MRS dosegli večjo jasnost in preglednost pri računovodskem obravnavanju izpeljanih finančnih instrumentov in posledično boljšo regulacijo trga z njimi.

6. LITERATURA IN VIRI

1. Anadolli Sonja, Dolmovič Cerjak Marija, Filipčič Marko, Kastelic Helena, Kavčič Tatjana, Lednik Anica, Malalan Polona, Novak Marko, Peeraer Marcus, Spremljanje poslovnih dogodkov v skladu z MSRP, Združenje bank Slovenije, Ljubljana, 2008.
2. Anadolli Sonja, Pripoznavanje in merjenje izpeljanih finančnih instrumetov – računovodski in davčni vidik, 10. davčna konferenca zbornik referatov, Rogaška Slatina, 2010.
3. http://pages.stern.nyu.edu/~igiddy/options.htm.
4. http://www.fxcenterusa.com/us/learning/FX%20Swaps.pdf.
5. Slovenski računovodski standardi 2006, Slovenski inštitut za revizijo, Uradni list RS, št. 119/2008.
6. Uradni list Evropske unije z dne 29.11.2008,L320, zvezek 51, http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:L:2008:320:SOM:SL:HTML.

SUMMARY ● *The accounting records required to control trading activities should be maintained by individuals who are independent of the actual trading function. The form of the records will vary according to the trading activity but all should be updated daily.*

Derivatives are classified as financial assets at fair value through profit or loss. Financial assets and liabilities that are designated as a hedged item or hedging instrument are subject to measurement under the hedge accounting requirements of the IAS 39.

If the transaction is performed at market conditions the initial value of forward is equal to zero and the initial value of option derivatives is equal to the paid premium . Changes in the fair value of derivatives are recognized in profit and loss.

Key Words ● *Derivatives, financial instruments, forward contract, foreign exchange swap, option.*